

# אינש ריב ואינש מדון

לכבוד ט' באב זכה ירמיהו בן־חילקיהו ביחסי־ציבור מצויינים. הכל היללוהו, ואף הטלוויזיה של אורי פורת העלתה אותו על נס. וזה מור...

אם הטלוויזיה אוסרת על אנשיה לסקר את מעשי יש ובול, איך זה היא מרשה לעצמה לסקר את מעשי ירמיהו הנביא? הרי בהשוואה לירמיהו זה, עוכרי־ישראל, בוגד ותבוסתן חסרת־קנה, גם אנשי דרך הניצוץ הם לאומנים גמורים!

בשעה שהאויב העיראקי צר על ירושלים, התהלך בה ירמיהו והכריז בכיכרות שאסור להתנגד, שיש להיכנע לאויב, אחרת תיחרב העיר כולה!

ואל צידיקיהו מלך־יהודה ריבתי ככל הדברים האלה לאמרו: הביאו את צוואריכם בעול מלך כבל ועיברו אותו ועמו, וחיו! למה תמותו אתה ועמך בחרב, כרעו וכרבו, כאשר ריבך ה' אל העני אשר לא יעבור את מלך־בבל?"



ירמיהו

הייפלא שאיש הגון כמו פשחור בן־אימר, פקיד־נגיד ב־בית ה', היכה את ירמיהו "ויתן אותו אל המהפכת אשר בשער־בנימין"? הייפלא שהשרים רצו להוציאו להורג? הייפלא כי השב"כ שלח את ירמיהו בחבלים "כבור איך־מים כי אם טיט, ויטבע ירמיהו בטיט"? (מה שנק' רוא כיום "לחץ גופני מתון").

בצדק אמרו השרים (אריאל שרון? אברהם שריר? מישה ארנסט?) אל המלך: "וימתנא האיש הזה, כי על כן הוא מרפה את ידי אנשי־המלחמה הנשארים בעיר הזאת, ואת ידי כל העם" קל להעלות על הדעת מה אמרו על ירמיהו דב שילנסקי, מיכאל איתן, רוני מילוא וגאולה כהן של הימים ההם: (גם שלום עכשווי לא היה יוצא מגדרו כדי להפגין למענו).

אין ספק שירמיהו לא היה עובר את אחוזי־החסימה בכחירות, וגם לא היה זוכה במישאלי דע־תקלה בתואר "הנביא החביב ביותר". שהרי הוא עצמו מודה: "אוי לי אמי כי ליליתני, איש־ריב ואיש־מדון לכל הארץ! לא נשית ולא נשו בי, כולו מקלנני!" אם האיש הזה זוכה עכשיו כתישבותן בטלוויזיה הישראלית, אחת מן השתיים: או שהבורה של תבוסתים ועוכרי־ישראל, השתלטה על כל־התיקשות הממלכתית, או שהבוגדים של היום הם הנביאים של מחר, עד כי ספיריהם וזכים בפירסום בהוצאה לאור הממלכתית המכובדת ("הוצאת התנ"ך"), ואילו אנשים הגונים כמו אותו פשחור ואורי פורת נזכרים רק תורות להם?

## יחפים מול השואה

הכל גמרו את ההלל על הסרט בנרד המילחמה ההיא. לא הייתי רוצה להיות חריג. בייחוד כשזה נוגע לשואה. אבל אין ברידה.

הכוננה היתה טובה: סרט על תוצאות השואה. גם הנושא היה טוב: השפעת השואה על בני הניצולים, ילדי הארץ.

היה גם גימיק טוב: לבנות את הסיפור סביב שני בנים מפורסמים, יהודה פוליקר ויעקב גילעד, למלילן וזמר־מלחין, שהם גם חברים.

איך יכול מכל זה לצאת סרט רע? יכול. ואולי הטעות היא בהגדרה. אין לו סרט. זוהי כרעם כתבת־טלוויזיה ממוצעת, שהיתה צריכה להיות באורך של 30 דקה, כהמשך ישיר לכתבה שכבר שודרה על פוליקר ואביו בסאלוניקי.

רוש הרבה ביטחון־עצמי כדי לעשות סרט הקשור בשואה. אחרי היצירה המונומנטלית של קלוד לנצמן, שואה, רוש ביטחון־עצמי חזק שיבעתיים.

מובן שאי־אפשר להיכשל. די להעמיד לפני המצלמה את אחד הניצולים ששרד מאשוויץ או מטרבלניקה — כל אחד מהם! — ולהניח לו לספר את סיפורו. כל סיפור יהיה מחריד, מועז, מרהים בעוצמתו.

גם בסרט הזה יש קטעים כאלה. אביו של פוליקר, ז'ק, ממש נולד לתפקיד זה. הוא אותנטי עד הסוף, אמיתי, והסיפור שכפיו יכול להמם אבן. אילו היו משאירים מכל הסרט את הסיפור הזה לבדו, היה בכך.

(המישפט שלו שנחרט ביותר ביומנו: "בימים ההם אלוהים לא היה יתיר. אלוהים היה גויז")

גם הליוה בירנבאום, אמו של יעקב גילעד, היא אותנטית, אם כי יש מישהו מקצועי בסיפור שלה. ניכר שהירצתה אותו פעמים הרבה, עד שהפך מלוש לגמרי. אבל גם זה סיפור מהמם. (בעיקר: סיפור־האהבה באשוויץ, שכצער ורק לה את הלחם שלו מעל לגרירת־החלל, הכבעה פילאית של מסירות אדם להדם.) מול שני אלה לא היה לבנים, פוליקר וגילעד, הרבה מה להוסיף. זהו חלק מהתיסמונת. שניהם כבר־יפה, קשיי־ביטוי. כוחם כשיריהם, שכמה מהם מופיעים בסרט כמלואם.

הצדה של אורנה בן־דורנין, יוצרת הסרט, היא שלא ידעה ברוק מה לעשות. לא היתה לה תפיסה ברורה בראש, או שלא ידעה להפוך את התפיסה לסרט. והופעתה כמראיינת מיותרת במיוחד. יש כאן חומר־גלם לסרט טוב. אך אין כאן סרט טוב.

אין זה סרט על הדור השני של ניצולי־השואה. אין זה סרט על יחסי אבות־בנים, אין רקע וזיכרונות השואה. אין זה סרט על שירי פוליקר־גילעד. יש משהו מכל דבר, תערובת בלתי־מאורגנת, בלי התחלה אמיתית, בלי סוף אמיתי, בלי מיבנה ברור. ובעיקר: אין הסרט מוסיף שום מימר חדש, שום עומק בלתי־צפוי. הוא חוזר על הידוע.

חבל. יש כאן אוהרה לאנשי־קולנוע: והירות מפני השואה.

השואה כבירה ונוראה מכדי לנסות לעצב אותה עיצוב אמנותי סתמי, או להוסיף אליה גימיק. יש לגשת אליה בהדרת־קודש, בכניחה: של נעליך...

## לראות אותם מבפנים

אני זוכר ערב בוויא ונטו. הייתי לבדי ברומא. סימתי את המלאכה שלמענה באתי. למחרת היה עלי לחזור הביתה. החלטתי לשבת במיסערה בוויא ונטו, רחוב רינוגוף של רומא, ולאכול ארוחת־ערב איטלקית טובה. השולחנות עמדו המיררכה, מתחת לסככה, והמוני־אדם עברו על פני, נדרו אנשי חוגג, איטלקים ותיירים מכל העולם. הרחוב האלגנטי חגג בשלל אורות.

אכלתי ארבע־חמש מנות, שתיתי בקבוק של יין אדום ממחוז סאבו, ורוחי היתה טובה עלי. התבוננתי בפני האנשים, גברים ונשים, מקומיים וזרים, צעירים וקנים, צוחקים ורציניים, מבלים ומוטרדים.

קרה לי מה שקורה לי לפעמים: רוחי כאילו התנתקה ממני, וחזרה אל תוך האנשים. היתה לי הרגשה (האשליה) שאני רואה



את האנשים האלה מבפנים, שאני יודע מי הם, מניין באו, מה מעסיק אותם, מה הם חשים. עשרות, מאות.

ישבתי כך שעה־שעתיים. לפתע ניגש אלי גבר קשיש, שישב בשולחן סמוך בחברת קשישה כסופת־שיער. ניחשתי שהם אמי־ריקאים מעיר־שרה.

ואכן, הגבר ביקש שליחה, הציג את עצמו בשם אמריקאי מובהק ואמר שהוא רופא־שיניים מעיר־שרה. הוא נמצא ברומא עם אשתו בחופשה. "התערבתי עם אשתי," אמר. "ראינו איך אתה מסתכל באנשים, ואשתי אומרת שאתה סופר."

אמרתי שאיני סופר, אלא בסך־הכל עיתונאי. "אה, אז היא צרקה כחצי," אמר. להצננו ידיים, חיכתי לגברת והוא חזר לשולחנו.

המשתחי להביט בבני־אדם, אבל ב־ו בלילה הרגשתי שזה יותר מדי. יותר מדי בני־אדם. יותר מדי סודות אנושיים. חשתי ככאב ראש קל. חזרתי למלון שלי.

מדוע אני מספר זאת? מפני שאותו כאב־ראש מוזר פקד אותי השבוע, אחרי שעתיים בתערוכת־התצלומים של רוברט קאפא כמסע־און תל־אביב.

קאפא צילם מאבקים. מילחמת־האזרחים הספרדית. מילחמת־העולם השנייה. מילחמת־העצמאות שלנו. מילחמת הורדיס (שבה נספה). אך בעיקר הוא צילם את פניהם של בני־אדם.

עברתי מתצלום לתצלום. שכחתי את המכודים שסביבי. היתה לי הרגשה שבאמצעות מצלמתי של קאפא אני חודר אל נפשם של האנשים האלה, שרובם מתו מומן — איש הבריגדה הבינלאומית הנפדר מספרד ערב ניצחון הפאשיסטים. אנשי גרמני מפוסט שחזר ב־1936 לשרדה־קרב של ורדן. צרפתי נרגש ביום־הבטיליה באותה השנה. חייל אמריקאי הרוג בצרפת. נערה צרפתיה שראשה גולה מפני שילדה ילד לחייל גרמני. חייל בנגבה. עולה חדש הראוה בפעם הראשונה את חוף ארץ־ישראל מעל סיפון אונייתו. איכר ויאט־נאמי החורש את שדהו בין הטנקים הצרפתיים. אלמנה כוכה על קבר — תצלום שיכול היה להיות מצולם בכל אחד מהמקומות האלה, כי אין לו מקום ואין לו זמן.

יש תצלומים של קאפא ובהם פניהם של תריסר בני־אדם, וכל אחד מהם מגלה עולם ומלואו, כל אחד שונה מרעהו, כל אחד וגורלו. עמדתן, הסתכלותן, היתה לי הרגשה שאני רואה אותם מבפנים.

אחרי שעתיים חשתי שאינני יכול יותר, שאינני יכול להסתכל עוד בכדורים אחד נוסף. אך למחרת היום זכרתי את כולם, אחד־אחד.

## להעיר כמו טיל

כאשר הפילה אוניית־מלחמה אמריקאית את מטוסי־הנוסעים האיראני מעל למפרץ, נרדה מהשבת חוזה אל 1973, כאשר הפיל צה"ל מטוסי־נוסעים לובי. ההשואה היתה בלתי־נמנעת.

הייתי אז חבר־כנסת. נערך ויכוח על הטיסה. כשאב תורי לנאום, העפתי מבט לעבר הרמטכ"ל, רוני אלעזר, שישב במרחק

של כמה צעדים ממני, באחד מתאיה־יועצים בשולי־האולם. תמיד הינבתי את דרו. אהבתי אותו בכך־אדם.

בשנות ה־50 הראשונות נפגשנו פעם, באקראי, כבר של מלון הנושא בירושלים. ירדי ירוחם כהן, שלישי של יגאל אלון, ערך בינינו היכרות, ושתינו ביחד. כמו פלמ"חניק אמיתי, דרו לא ידע לשנות. אחרי כמה כוסות היה שיכור כלוט. הוא שאל את נפשו למות והסתגר באחד התאים כשרותים.

אני נזכר כנסעה: ירוחם כהן הלם על דלת התא והפציר בדרו לצאת, דרו גנח פנינים וסירב לפתוח. ירוחם חשש שמא דרו יאנה לעצמו רע. בסוף הצליח לשלול לצאת, והביא אותו הביתה.

נתקלתי בו פעמים רבות. הפגישה שנחרתה ביותר ביומנו היתה בשלהי מילחמת ששת־הימים. כל אלופי המלחמה באו וישבו ביציע־האזרחים־המכובדים של הכנסת, כאשר נערכה בה מעין ישיבת־הגדרה לרגל הניצחון.

באותם הימים הייתי עסוק מאוד בפעולה השאית להפסקתם של פישעי־מלחמה שונים. בעיקר פעלתי להפסקת הרציחות לאורך הירדן, שם ניסו פליטים לחזור לארץ בלילות והוצאו להורג כשנתפסו.

רציתי לנאום על הצורך להפסיק מעשים מסוג זה. החלטתי לעשות זאת בצורה חינוכית: תחת לגנות את הפשעים, העליתי על נס את הצורך החיוני לשמור על טוהר־הנשק, שהוא־הוא יסוד כוחו וייחודו של צה"ל.

אחרי הנאום ניגש אלי דרו, לחץ את ידי ואמר שהבעתי נאמנה את הערכים החיוניים של צה"ל.

לכן, באותו ויכוח על הפלת המטוס, כאשר הבטתי בדרו, ראיתי בו יריד. אבל האמנתי שחובתי היא להגיד דברים קשים. הטלתי עליו את האחריות לקבלת החלטה שגויה וטראגית. אמנם, היא התקבלה בלחץ של מתח, כשהיה צורך להחליט תוך דקות או שניות. אולם, אמרתי, זהו המיבחן האמיתי של מפקד. מי שאינו מסוגל לקבל החלטה נכונה בתנאים של לחץ, אין מקומו בתפקיד של פיקוד. תבעתי ממנו להתפטר.

כשירדתי מן הדוכן, ניגשתי אליו. הושטתי לו את ידי, ושמחתי שהוא לחץ אותה.

אחרי מילחמת יום־הכיפורים, כאשר החל הוויכוח על המחלף הגדול שהסתיים בפיתורי דרו על־ידי ועדת־אגרנט, חשבתי לא־מעט על הנאום ההוא. אילו התפטר דרו אז, כשרשרתי זאת, אולי היה נמנע המחלף של יום־הכיפורים.

כל זה נכון שיבעתיים לגבי המפקד האמריקאי, שנתן את הפקודה להפיל את המטוס האיראני. ברור כיום בעליל שנתן פקודה שגויה, שקיבל תחת לחץ החלטות בלתי־נכונות, ושגם הממונים עליו נכשלו בשתי־מיבחן. אך איש לא התפטר ולא פוטר.

מדברים עכשיו הרבה על כישלון המיכשור המודרני־בייחוד שעל סיפון המשחתת האמריקאית. אך הרבה יותר מראיג כישלון האדם. אם חיליהם האמריקאי אינו מסוגל להעריך מפקד כזה כמו טיל, אז הוא בצרות.

## אם בארזים

באחת המסיבות מצאתי את עצמי משוחח עם אנטואן לאחד, מפקד צד"ל.

לא היה לנו מה לדבר על ההווה. לאחד הציע שישראל תכרות ברית עם הנוצרים והדרוזים, נגד המוסלמים. העברתי את השיחה אל העבר.

כסוף מילחמת־העולם הראשונה, כאשר קמה "לבנון הגדולה" בחסות צרפת, סופחו אליה סופחו ערי־החוף המוסלמיות־בעיקרן: ביירות, טריפולי, צידון וצור.

בפנים הארץ סופחו אליה מחוזות כעליכ, אל־ביקאע, חצבייה, רשייה ומרג־עיון.

לפני הסיפוח מנתה לבנון 415 אלף נפש, מהם 80 אחוזים נוצרים. אחרי הסיפוח מנתה לבנון הגדולה 630 אלף תושבים — מהם רק 53 אחוזים נוצרים.

מבחינה כלכלית, זה היה טוב. לאיזור־ההר הנוצרי, שהיווה את לבנון שלפני־הסיפוח, נוספו אוזי רים חקלאיים פורחים ועריה נמל. אך מבחינה דמוגרפית זה היה אסון. הנוצרים איבדו נמורה את הרוב שלהם בלבנון, אך לא הסכימו לכונן במדינה מישטר חילוני רמוקרטי, המבוסס על שוויון.

זה היה זרע־הפורענות, שנכבס בימינו. לבנון אינה מסוגלת להתקיים ולתפקד כמדינה. היא התפוררה למיני־מדינות.

שאלתי את לאחד, הנוצרי הקיצוני, לדעתו על אותה החלטה. האם הנוצרים נהגו אז בתבונה, כאשר נתנו לתאיכונם להשתלט על שילכס?

הופתעתי לטובה כאשר השיב בשלילה. לדעתו היתה זאת טעות היסטורית.

כאשר מדברים אצלנו על "ארץ־ישראל השלמה", על סיפוח הגדה והרצועה ועל "הבעיה הרמגראפית", כראי ללמוד לקח זה. אחרת עלולה "ארץ־ישראל הגדולה" להיראות, בעוד דור או שניים, כ־לבנון הגדולה" בימינו.

## שפת העם

שמעתי ברדיו את דבריה של אחת האחיות השוכחות. היא פנתה אל חברותיה וקראה להן להצטרף למאבק, כדי להציל את המצוקע.

את קייאתה סיימה במילים: "זאת לא ציונות — זאת אמת!"

אלי טוהר העולם הזה



לאחד